



TÓTH Máté

Könyvtár és közösség / Tóth Máté. – [Budapest] : Argumentum, cop. 2015. – 138, [16] p. : ill., színes ; 19 cm

ISBN 978-963-446-742-7

## „A könyvtár nem az, aminek elsőre látszik”

A könyvtárügyi szakajtó hasábjain jó ideje permanens diskurzus tárgya a könyvtári intézmény átalakulása. Mindez különféle okokra vezethető vissza, gondoljunk csak a szakma fejlődését jelentősen befolyásoló társadalmi és technológiai változásokra.<sup>1</sup> A vizualitás fokozódó térhódításával szoros összefüggésben lévő megváltozott olvasói magatartás, az internet, majd az e-book megjelenése, a digitalizált vagy már eleve digitálisan megjelenő dokumentumok folyamatosan növekvő mennyisége és az infokommunikációs technicitás egyre hangsúlyosabb társadalmi jelenléte újabbnál újabb kérdéseket vet fel a könyvtár 21. századi fogalmát illetően.

A felmerülő kérdéseket nehéz lenne rangsorolni, s talán értelme sem volna szigorúan vett fontossági sorrend felállításának. Az említett problémák ugyanis aligha választhatók el egymástól, szoros összefüggés mutatható ki közöttük és összeadódva komplex kihívásként jelentkeznek. A könyvtáraknak pedig egzisztenciális kötelességük ezekre a kérdésekre gyors, hatékony és célravezető válaszokat adni.<sup>2</sup>

Bár elvi szinten határozott, többnyire egy irányba mutató álláspontok fogalmazódnak meg, a gyakorlati lépéseket olykor mégis bizonytalanság övezi, ami nem csupán pénzügyi okokra vezethető vissza.

A könyvtár intézményét ért komplex kihívás tétje eközben egyre nyilvánvalóbb: szükség lesz-e a továbbiakban a könyvtárra mint fizikai térre, indokolja-e bármi is újabb könyvtári célokat szolgáló épületek létrehozását, s a jelenlegi könyvtári infrastruktúra jövőbeni fenntartását?

Tóth Máté, a Könyvtári Intézet és a Pécsi Tudományegyetem munkatársa *Könyvtár és közösség* című munkájában pontosan ezt a kérdéskört vizsgálja, vagyis a könyvtár és az (olvasó)közösség viszonyát, a könyvtári intézmény közösségi térként való funkcionálását és korszerű szolgáltatási lehetőségeit veszi közelebről szemügyre.

A téma természetéből adódóan érintőlegesen egyéb kérdések is előkerülnek. Szó esik többek közt a virtuális közösségi terekről és a vidéki kistérségek számára fontosnak bizonyuló bibliobuszos könyvtári szolgáltatások fenntartásáról is.

A szerző alapvetően mégis arra tesz kísérletet, hogy a könyvtár épületekben testet öltött fizikai jelenlétét legitimizálja, így ellensúlyozva azt az általános vélekedést, amely szerint nemcsak a Gutenberg-galaxis felett járt el az idő, de vele együtt az emberi tudást (legyen az bármilyen adathordozón) tervszerűen gyűjtő, szakszerűen feldolgozó, azt széles körben szolgáltató és a jövő nemzedékének maradéktalanul megőrző könyvtári intézmény felett is.

Fontos már most leszögeznünk, hogy a *Könyvtár és közösség* egyáltalán nem valamiféle elméleti munka<sup>3</sup>, sokkal inkább pragmatikus szemléletű összefoglalás, amely különféle nyugat- és észak-európai könyvtári példák bemutatására helyezi a hangsúlyt. Deklarált célja, hogy szakszerű

szintézist adjon a könyvtári tér funkcióit, ill. a könyvtár és közösség közti interakcióit illetően. Teoretikus megközelítéssel mindössze az *Elméleti keretek* című fejezetben találkozhatunk, melyben közvetve ugyan, de szintén a könyvtár gyakorlati értékeiről és hosszú távú hasznáról esik szó, amikor egyebek mellett a társadalmi tőke-elméletek mibenlétéről értekeznek a szerző.

A kötet anyaga főként a 2000-es évek vonatkozó irodalmát összegzi válogató jelleggel, melyben kiemelt jelentőséggel bírnak az *Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézetének az Oslói és az Akershusi Főiskolával* közösen végzett kutatásai, melyeket a *PLACE* (Public Libraries as Arenas for Citizenship) projekt keretében végeztek 2007 és 2011 között. Ezen kívül a *Pécsi Tudományegyetemen* folytatott hasonló jellegű, a hallgatók bevonásával lebonyolított, a virtuális közösségi tereket vizsgáló kutatások eredményei is gazdagítják a kötet anyagát. Következésképpen a külföldi és hazai tudományos eredmények, köztük a szerző saját, ill. szerző- és kutatótársaival együtt elért eredményei, megállapításai egyaránt részei a szintézisnek.

A könyv terjedelme és a felhasznált irodalom mennyisége egyformán jelzi számunkra, hogy az említett kérdéskört nem a teljesség igényével vizsgálja, a választott téma általános összefüggéseit azonban színvonalasan tárgyalja. A mű szerkezeti felépítése logikus, kilenc egymást követő fejezete koherens egészet alkot, melyet a bevezetés és az összegzés foglal keretbe. A kötet tartalmát irodalomjegyzék és színes képmelléklet egészíti ki.

Már a bevezetés első oldalán megfogalmazódik a könyv gondolatiságát összegző meghatározás: „*a könyvtár nem az, aminek elsőre látszik*”<sup>4</sup>, s ezzel mind a laikus szemlélő, mind a szakember egyaránt egyetérthet, ha figyelmesen végigolvassa a kiselakú, alig 140 oldalas könyvet. A bevezetést követő fejezetek ugyanis azt hivatottak alátámasztani, hogy a 21. század könyvtára olyan összetett funkciórendszerrel bír közgyűjteményi intézmény, amely a „*gyűjt, megőriz, szolgáltat*” elve mellett, a hagyományos könyvtári funkciókon túl egyéb tevékenységeket is ellát, kiterjedt szolgáltatási palettával rendelkezik, és dokumentumszolgáltatás helyett információszolgáltatásként definiálja tevékenységét.

De ne szaladjunk ennyire előre, maradjunk még egy kicsit a bevezetésnél. A kötet tudniillik szakkönyvektől szokatlan módon, erősen szuggesztív felütéssel kezdődik. Írója személyes élménnyel indít: egy vonatút alatt folytatott beszélgetés részletét tárja az

olvasó elé, melynek során a következő kérdést szegezték neki: „*mi az oka, hogy ebben az országban 18–20 éves fiatalokat iskoláznak be informatikus könyvtáros szakokra*”? Mivel a kérdésben éppúgy benne rejlik a teljes könyvtári intézményrendszer létének megkérdőjelezése, mint a könyvtári funkciók szükségességének kétségbe vonása, megfelelő kiindulási pontként szolgál a könyv mondanivalójának kifejtéséhez.

A címben is idézett félmondat, miszerint „*a könyvtár nem az, aminek elsőre látszik*”, először csupán erre a provokatívan őszinte kérdésre adott, ösztönösnek ható, bizonytalan megalapozottságú reakciónak tűnhet. Holott a kötet egészének, tehát a részletekbe menő válaszadásnak ez már visszafogott, ugyanakkor sokat sejtető tömör megelőlegezése, egyfajta tételmondat. Most hát lássuk, hogyan nyer mindez bizonyítást a könyv egyes fejezeteiben. (Terjedelmi okok miatt önkényes válogatásra kényszerültem, a fontosabb fejezetek tartalmát összegző módon közlöm.)

A szerző először is tisztázza a könyvtár alapvető funkcióit (gyűjt, megőriz, szolgáltat), melyek valójában megjelenésük óta változatlanok<sup>5</sup>, önmagukban mégsem bizonyulnak már elégséges szolgáltatásnak, majd ismerteti az informatikai infrastruktúra kiépítésének egykori fontosságát és az ezt követő digitalizálási láz hátulütőit. A könyvtár ezzel a kezdeményezéssel ugyanis saját magát állította újabb kihívás elé, mely természetszerűleg elkerülhetetlen volt. Míg alig néhány éve a könyvek, a különféle sajtótermékek szolgáltatása és különösen a számítógép- és internethasználat lehetősége kellően vonzó könyvtári szolgáltatásnak minősült, mára már (önmagában) ez kevés ahhoz, hogy olvasókkal töltsük meg a könyvtárak olvasótermeit. A számítógép széles körű társadalmi elterjedése, a digitális tartalmakhoz való könnyű és gyors hozzáférés megváltoztatta a könyvtárlátogatók információhoz fűződő viszonyát, hiszen már csak meghatározott esetekben beszélhetünk helyhez kötött információ-hozzáférésről. A távoli – hálózatalapú – könyvtárhasználat gyakorisága viszont egyre növekvő tendenciát mutat, de ahol felismerik a könyvtári térben rejlő egyéb lehetőségeket, az információszolgáltatás alternatív módjait és a könyvtár lehetséges új kiegészítő funkcióit, ott már a látogatószám is igazolja az intézmény fontosságát. Bécsben, Antwerpenben, Drammenben, de például Zágrábban és másutt is kiaknázták ezt a fajta könyvtári intézményben rejlő potenciált. Példaként álljon itt a kötetben található, egyik legérdekesebb esettanulmány kivonata.

A 2003-ban átadott új bécsi közkönyvtár építése során, több fontos szempontot érvényesítettek: legyen bárki számára könnyen megközelíthető, emblemikus épület adjon neki helyet, „legyen hívogató a belső tér és bútorzat”, olyan legyen ahová mindenki szívesen betér, „sokféle hordozónak adjon helyet”, a csoportos és az egyéni tanulásra is alkalmas legyen, egyaránt rendelkezzen „hangos és csendes használói terekkel”.

Az épület számára választott helyszín sem lényegtelen. Szakítva a könyvtárosok elképzelésével, akik a belvárosban szerették volna, hogy megépüljön, a döntéshozók „a Gürtel két sávja között jelölték ki a helyét, egy villamos forduló előtt, a metrójárat fölött egy közlekedési csomópont kellős közepén” (64. p.). így aztán egy olyan könyvtár tudott megépülni, mely radikálisan szakított a megszokott elit intézményi szereppel. Ugyanis olyan centrális teret hozott létre a félperiférián lévő közlekedési csomópontban, amely hidat képez a Gürteltől kifelé élő szegényebb, többnyire bevándorló lakosság, és a Gürteltől befelé élő „tehetősebb bécsi polgárok” között. Az új építési koncepciónak és a leendő könyvtárral szemben megfogalmazott elvárásoknak köszönhetően egy olyan összetett könyvtári intézmény látott napvilágot, mely a hagyományos könyvtári funkciókat megfelelően ötvözte az új társadalmi igények kielégítésével. Az információszolgáltatás professzionális intézménye ugyanis a társadalmi integráció és a városrehabilitáció katalizátora is lett egyben, és mint közösségi interakciós tér funkcionál ma is. Mindebből kitűnően látszik milyen sokrétű szerepet képes betölteni a könyvtári intézmény.

A kötet többi esettanulmánya a bécsihez hasonló módon, új könyvtárépületek, egyedi finanszírozási megoldások és különféle új szolgáltatási rendszerek bemutatását ígéri. Ezek rendszerint a nyugati, multikulturális társadalmakra jellemző integrációs kihívásokra is választ kívánnak adni, de legalábbis igyekezzenek azt előmozdítani. Ez a társadalomban betöltött szerep, ill. funkció tehát egyfajta tendenciaként értékelhető a nyugati könyvtárak tekintetében. A nagyvárosi térben megvalósított könyvtári projektek mellett a virtuális tér közösségépítő szerepének vizsgálata is érdekes részét képezi a kötetnek. Szó esik benne a web.2.0-ás szolgáltatásokról és a közösségi katalógusokról is, melyekben olvasói kommentekkel láthatjuk el az egyes könyveket. A szerző megállapítása szerint azonban a könyvtár ezekkel a szolgáltatásokkal sajnos nem igazán tudott tömegeket megszólítani. A virtuális közösség (pl.

közösségi portálokon kialakított könyvtáros csoport) tagjai pedig többnyire megfigyelő álláspontba helyezkednek, ezért aztán bukott csataként aposztrofálhatók a virtuális közegben történő könyvtári közösségépítő törekvések.

Összességében elmondható, hogy Tóth Máté logikusan felépített, angolszász stílusú olvasmányos szintézise bárki számára ideális útbaigazítást nyújthat a könyvtár 21. századi funkcióit és lehetséges intézményi szerepfelfogását illetően, amely ugyanolyan fontosnak tartja a hagyományos dokumentum- és információszolgáltatást, mint a közösségi térfunkció, ill. a távolról elérhető webes tartalomszolgáltatás magas szintű megteremtését.

Terjedelmi korlátai ellenére, ismeretekben gazdag összefoglalást mutat fel a szerző egy olyan kérdésről, ami talán még sosem volt aktuálisabb, azaz, hogy miként pozícionálhatja magát hatékonyan a könyvtár mint a kulturális ellátó rendszer meghatározó részét képező kulturális szolgáltató központ és közösségi tér. A könyv legnagyobb erénye egyrészt a bátor kérdésfelvetés, másrészt a kihívásokra adható – máshol már sikerrel alkalmazott – válaszok, példák informatív bemutatása. Sikeres nyugat- és észak-európai könyvtárak „forgatókönyveit” teszi le az olvasó asztalára, melyek gondolkodásra ösztönző, jó példaként szolgálnak és egyértelműen bizonyítják a könyvtár hosszú távú társadalmi létjogosultságát. Mivelhogy a szerző az egyes fejezetekben az adott témához kapcsolódó legalapvetőbb fogalmak meghatározásait is közreadja<sup>6</sup>, a kötetet főiskolai vagy egyetemi hallgató, oktató, esetleg a téma iránt érdeklődő laikus olvasó egyaránt haszonnal forgathatja.

*Tóth Béla István*

## **Jegyzetek**

1. Tehát a könyvtár léte, fogalma, jövője körül kialakult polémia a látszat dacára nem valamiféle önmagát gerjesztő publikációs kényszer szülte öncélú szóvihar, hiszen valós problémák indukálta jogos kérdések mentén mozog. Bizonyos része azonban kétségtelenül redundáns.
2. A téma irodalma igen gazdag és szerteágazó, most kizárólag György Péter gondolataira hívnám fel a figyelmet. Ő a következőket írja: „a hálózati kultúra technológiai (kommunikációs) eszközök összefüggésrendszeréből domináns kulturális jelenséggé, [...] globális metarendszerré vált”. „A technokulturális változások folyamatos áradata, a bizonyos területeken követhetetlenül gyors átalakulások sora olyan

időszámítást jelent [...] amely a könyvtárak, levéltárak, archívumok, múzeumok számára nem pusztán válságok láncolatát, hanem egy új identitás megteremtését jelentik, követelik meg.” György Péter: A könyvtár – a fehér kocka. In: Tér(v) iszonyok és térkép(zet)ek. / [Szerk. Bíró Csilla, Visy Beatrix], Bp. : Bibl. Nationalis Hungariae : Gondolat, 2014. 123. p.

3. Természetesen a téma teoretikus megközelítésére is van példa, lásd Balogh András idén januárban megjelent cikkét: Balogh András: Könyvtár, közösségi tér, minőségi-szellemi rekreáció. = Könyv, könyvtár, könyvtáros, 24. évf. 2015. 1. sz. 3-13. p.
4. Fontos tudatosítanunk, hogy a könyvtárakhoz hasonlóan a múzeumok, a levéltári intézmények és az egyéb örökségi gyűjteményeket kezelő archívumok is többek annál, aminek látszanak. A múzeum kifejezést megnevezésükben jogosan használó intézmények törvényben meghatározott feladatai – ellentétben a közérdekű muzeális kiállítóhelyekkel és gyűjteményekkel – túlmutatnak a kezelésükben lévő gyűjtemények közszemlére bocsátásán. A háttérben komoly tudományos kutatómunkák folynak, eredményeiket tudományos és nép-

szerűsítő kiadványokban teszik közzé, kiadói tevékenységet folytatnak. A levéltárak és egyéb archívumok – mint például a Nyílt Társadalom Archivum (OSA Archive), a Magyar Nemzeti Digitális Archívum és Filmintézet (MaNDA) és más hasonló feladatkörrel bíró, közfunkciókat egyaránt ellátó köz- és magánintézmények – szintén végeznek kutató, esetenként oktató és tudományos ismeretterjesztő tevékenységet. Emellett az említett intézmények is törekszenek a fizikai tér és a látogatók közti interakcióra, s igyekeznek közösségi térként meghatározni magukat. A háttérben zajló munka jelentősége és az intézmények alapfeladatait kiegészítő funkciók fontossága kevésbé jelenik meg a közgyűjteményekről folytatott kommunikációban.

5. Walt Crawford és Michael Gorman meglátása szerint változás a jövőben sem várható e tekintetben. (8. p.)
6. Az információ közkeletű meghatározása erre a legeklatánsabb példa: „Az információ az értelmezett adat” 16. p. Laikus olvasó számára esetleg a „rekordokban gondolkodó könyvtárak” (8. p.) okozhat némi fejtörést. Ezt leszámítva mindenegyes fogalmat felold és értelmez a szerző.

### Folytatódik a Fodor András életmű kiadása az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet hallgatóinak közreműködésével



Fodor András összegyűjtött esszéinek második köteteként *Megfejtett párhuzamok* címmel jelent meg a Gondolat Kiadó életműsorozatának újabb kötete. A kiadvány bemutatójára 2015. november 4-én a Petőfi Irodalmi Múzeumban került sor. Az új formát öltő esszé-életmű megjelenítése a korábbi, a költői termést összefoglaló kötetekhez hasonlóan az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet hallgatóinak több évfolyamon át végzett digitalizálási munkájára épül. A Kossuth-díjas költő és könyvtáros összegyűjtött írásainak immár negyedik kötetét a sajtó alá rendező Fodor János ismertette, Monostori Imre irodalomtörténész, könyvtáros pedig a műről és a szerzőről tartott előadást.

(Forrás: az ELTE BTK KITI honlapja –  
<http://elte-lis.blogspot.hu/2015/11/konyvbemutatonk-tanulsagai.html>)



## **Könyvtári Intézet**

### **Könyvtártudományi Szakkönyvtár**

1014 Budapest, Szent György tér 4–6.  
(Budavári Palota F épület)

Levélcím: 1827 Budapest,

Telefon: 224–3795 (szerkesztőség),  
224–3725 (tájékoztatás)

## **Hol keresse a hálózaton számítógépes szolgáltatásainkat?**

— 2015. december —

*(Az URL-ek esetleges változásairól folyamatosan hirt adunk)*

**a Könyvtári Intézet**

**honlapja:**

<http://ki.oszk.hu>

**a szakkönyvtár honlapja:**

<http://ki.oszk.hu/konyvtar>

**az online katalógus (LibriVision):**

<http://nektar.oszk.hu>

**könyvtárközi kölcsönzés, dokumen-**

**tum-szolgáltatás:**

[kszk@oszk.hu](mailto:kszk@oszk.hu)

**MANCI, THES adatbázis:**

<http://w3.oszk.hu/manci.htm>

**ProQuest Library Science**

**adatbázis**

*(helyben használható)*

**Könyvtári Figyelő:**

<http://ki.oszk.hu/kf>

**HUMANUS adatbázis:**

[http://www.oszk.hu/humanus/  
konyvtartud/konyveskonyvtartud.html](http://www.oszk.hu/humanus/konyvtartud/konyveskonyvtartud.html)

**EPA-HUMANUS-MATARKA**

**közös kereső:**

<http://ehm.ek.szte.hu/ehm>

**online tájékoztatás**

**a LibInfo keretében:**

<http://libinfo.oszk.hu>

**A könyvtári szaklapok  
szerkesztősegeinek fóruma:**

[http://ki.oszk.hu/  
konyvtar/lapok-foruma/](http://ki.oszk.hu/<br/>konyvtar/lapok-foruma/)